

Мельничук В. В.

Житомирський державний університет імені Івана Франка

**АРХЕТИП «ІНІЦІАЦІЇ» У ПСИХОЛОГІЧНИХ РОМАНАХ
С. ПРОЦЮКА**

У статті проаналізовано особливості творення художнього тексту та несвідомі компоненти, які спрацьовують незалежно від авторської волі. Механізм творення художнього світу передбачає розкриття несвідомих порухів авторської душі, конфліктів, неврозів, комплексів – усього того, що є рушійною силою творчості. Виділені фрагменти із психології творчості письменників розкривають ширшу картину послідовності та структурування тексту, роботу авторських творчих сил. Розгляд процесу написання твору передбачає аналіз несвідомих і апріорних схем-матриць письменника – архетипів. У літературознавчій науці позначення архетипу збігається за змістом із психоаналітичним і розуміється як зміст, який знаходить своє вираження в кожному із творів того самого митця. У нашому випадку це твори С. Процюка. Психологізм як одна із провідних рис творчості письменника досягається через використання так званого архетипу «ініціації». Цю апріорну схему-матрицю знаходимо в кожному романі автора. Архетип «ініціації» передбачає використання таких елементів: зображення у творах ритуальних дій, що супроводжуються, як і сама ініціація, болем, страхом смерті, смертю, відродженням та переродженням в іншу особистість. Цієї зміни зазнають усі герої романів автора. У зображенні художнього світу переважну частину займає першопочатковий елемент: туга за рідним краєм, переживання страху, болю. Проте перероджений герой С. Процюка зрештою по-іншому сприймає цей світ. Розгляд переродженої людини спонукає до аналізу ініціаційного середовища, у якому перебувають герої. Аналіз цього простору доводить припущення, що архетип «ініціації» справді тут має місце. Використання цього архетипу пояснює психологізм романів (опис страху, болю, переживань), виправдовує поведінку героїв, сприяє розумінню творів автора як чогось неординарного та неповторного. Така апріорна схема-матриця розширює розуміння використаного письменником стилю письма, який розкриває героя і світ навколо нього через внутрішні страждання та болючості процесу переродження. Рецепція прози митця таким способом підготує нас до кращого її розуміння.

Ключові слова: колективне несвідоме, архетип, Его, фантазія, комплекс, невроз, ритуал, ініціація.

Постановка проблеми. Творчість С. Процюка, на думку сучасних критиків, позначена контраверсійністю в зображенні дійсності. Одні її сприймають, а інші відкидають, вказують водночас на те, що вона не варта уваги та позбавлена рис художності, складна для розуміння. Необхідним, на нашу думку, є пошук ключів до трактування творів письменника, оскільки це дозволить віднайти їхнє спрямування та відкрити підтекст. Одним із способів пошуку є розгляд тексту як несвідомого, ініційованого автором. Саме такий підхід дозволить зрозуміти і пояснити складність прочитання, психологізм персонажів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До дослідників творчості С. Процюка можна віднести письменників та літературних критиків О. Солов'я («Безкінечна купіль печалі», «Апологія життя, апологія страждання», «Загублена українська людина», «Штука, яка вбиває»), І. Андруска

(««Тотем» без табу, або Фрейд подався б у двірники»), І. Бондаря-Терещенка («Діагностика від Процюка», «Душезнавство чи душоубство»), Є. Барана («Карфаген має бути зруйновано», «Цей складний і суперечливий Процюк»), Р. Харчук («Сучасна українська проза: Постмодерний період»), які традиційно беруть участь у рецензуванні творів літератора. До іншої, відносно молодшої групи критиків можна віднести Л. Скорину («Замовляння зачаклованого лабіринту»), Б. Пастуха («Алегорія порожньої краси»), Х. Букатчук («Антиномія Великої Матері», «Національно-імперські тоги Степана Процюка»), О. Юрчук («У тіні імперії: Українська література у світлі постколоніальної теорії: монографія»). Наведені вище джерела не розглядають прозу письменника у психоаналітичному та міфологічному ключі. Дослідники вказують на наявність рис психологізму, проте розгляду авторського несвідомого,

а тим самим пошуку ключів до розуміння психологічних романів, виділення певних схем-матриць у їхніх літературних розвідках не знаходимо.

Постановка завдання. Основною метою нашого дослідження є пошук ключів до розуміння прози С. Процюка через розгляд творчості письменника крізь призму його несвідомого. Пояснення художнього твору можемо знайти, якщо проаналізуємо першооснови творення. Для досягнення цієї мети потрібно виконати низку завдань:

- розглянути твір як частину несвідомого автора;
- виділити основні причини створення твору із площини психології;
- окреслити поняття архетипу у психоаналітичній літературі та в літературознавстві;
- визначити частину, що домінує, у творах С. Процюка;
- віднайти повторювальний елемент художнього світу письменника;
- обґрунтувати архетип «ініціації» як схематрицю, незалежну від волі митця.

Виклад основного матеріалу. Психологічна тетралогія С. Процюка, до якої ввійшли чотири романи: «Руйнування ляльки», «Тотем», «Жертвопринесення», «Інфекція», розкриває глибинність та повторювальність певної авторської настанови. Це призводить до того, що романи, які мають подібне соціальне звучання, відображають той самий важливий компонент, який постає в різних художніх згущеннях. Діяльність автора у процесі написання твору зводиться до відтворення його несвідомого, що зближує його зі сновидцем. Розрізнення полягає в тому, що автор має ще і свідомий елемент – «Я», який час від часу спрацьовує. Ці операції мають два рівні: один із них – це рівень писання, добору слів, укладання фабули. Це етап свідомої діяльності, художнього продукування. За З. Фройдом, він займає небагато місця в усьому творчому акті, основою якого стають несвідомі асоціації, те, що заявляє про себе крізь твір незалежно від волі письменника [6, с. 167]. Сновидець перебуває у стані несвідомого, колективного чи індивідуального і не може надати своїм витворам, сновидінням, певної вишуканої форми та більшої зрозумілості, як це робить митець.

Письменник працює над вирішенням власної складної психічної проблеми, коли «Я» особистості стоїть під загрозою перемоги «Воно», витісненого із свідомості або взагалі неусвідомленого, тваринного (сексуального). Інакше кажучи, автор таким способом вирішує внутрішній конфлікт. Митець потрапляє у кризову психічну ситуацію, з якої

він може вийти, якщо створить твір, або не вийти і стати невротиком [4, с. 93]. Невроз з'являється тоді, коли можливість задоволення лібідо стає неможливою, коли надії лібідо зазнають краху [1, с. 72]. У письменника ця можливість виникає завдяки сублімаційним процесам, що є основним виходом із кризи, коли енергія лібідо перетворюється на творчу енергію. Процес трансформації супроводжується впливом на свідомість письменника різного типу фантазій, образів, незрозумілих мотивів, що і створює його художній світ.

Причини неврозів (наслідок – сублімація, мистецтво, створення художнього письма) можуть бути різними, зокрема й зумовленими індивідуальними комплексами письменника. Творчий процес у психології має такий механізм: навколо індивідуальних комплексів розвиваються фантазії, які блокують психіку особистості, що потрапляє у своєрідний глухий кут. Саме породжені комплексами фантазії змушують творчу особистість продукувати, тобто шукати виходу з обмеженого психічного світу [4, с. 170]. Тим самим звільняти сублімовану творчу енергію. До цього можемо додати, що не менш важливим чинником в етимології неврозу є конфлікт – щоденне явище в нормальному житті [4, с. 73]. У такому разі потрібно розуміти, що конфлікти бувають різної психічної енергії, тому по-різному впливають на сублімацію особистості. Важливо пам'ятати, що причиною всіх невирішених конфліктів у майбутньому, неврозів, психозів, нестабільних станів творчої особистості є психологічні травми її дитинства. Саме в дитячому віці закладається майбутній психічний складник індивіда.

Усі перелічені вище причини дають поштовх до постання художнього твору й образного світу в ньому. Точним є визначення польської дослідниці Зофії Мітосек, що «літературний твір як текст пов'язаний із певною (складною) позалітературною дійсністю, пов'язаний водночас із біографією автора, є виразом його психіки. Він надає можливості аналізу цієї психіки в її найглибших, неусвідомлених самим письменником покладах, в актах витіснення, заміщення, сублімації. Твір як такий є вторинною дійсністю, яка містить чи виражає інший, складний для прочитання текст» [6, с. 93]. Виходячи із цих положень, можемо говорити про написане як про несвідоме автора та складових його частин.

Розгляд тексту таким способом передбачає і розгляд архетипів як основних його частин. Уперше виділенням архетипів зацікавився відомий швейцарський учений К. Г. Юнг. Він розвинув теорію

3. Фрейда про існування несвідомого, проте виконав поділ несвідомого на частини: індивідуальне та колективне несвідоме. Під індивідуальним розуміємо все те, що існувало у свідомості суб'єкта і було витіснене у «фрейдівську» підсвідомість, вміщує всі враження і сприйняття, які не заряджені достатньою часткою енергії, щоби досягти свідомості. Якщо якась одна функція (мислення, наприклад) розвинена більше, то інша функція (відчуття) посунута в несвідоме [3, с. 169]. Під колективним розумілося те, що існує незалежно від волі індивіда та передається з покоління в покоління. Доступ до нього є символічним і відкривається лише обраним. У несвідомому знаходимо архетипи, які виступають своєрідними згустками психічної енергії та часто виявляються в неконтрольованих станах. Архетип, по суті, – це несвідомий зміст, який замінюється у процесі його становлення свідомим та чуттєвим, до того ж у дусі тієї індивідуальної свідомості, у якій він з'явився [3, с. 173]. У своїй аналітичній психології К. Г. Юнг виділив такі архетипи: Самість, Аніма, Анімус, Тінь, Персона, Старець, Велика Матір. Це те, що наявне в кожній особистості, незалежно від її волі.

У літературознавстві термін «архетип» уживається на позначення апріорної схеми-матриці несвідомого творця. Письменник посилається на нього незалежно від своєї волі, від свідомого «Я». Розгляд певного твору та виділення повторювальних елементів у ньому розкривають цю несвідому основу, яка є архетипом авторського несвідомого.

З перших сторінок романів С. Процюка постають почуття головних героїв. В «Інфекції» маємо романтичні візії Сави Чорнокрила щодо України («<...> тієї, кожноденної, із смердючими вокзалами й панельними будинками – химерними переростками хрущовського комунізму, із обідраним людом як конкретним доказом марноти будь-яких романтичних візій» [8, с. 21]). Роман «Руйнування ляльки» теж набуває подібного звучання через бачення ситуації героєм з інфантильною психікою: «Я боюся людей. Я боюся цієї дикої країни. Мені страшно опинитися віч-на-віч із їхніми запаленими очима. А їхні натовпи викликають у мене обридження. Але до гидливості домішаний страх, бо вони можуть прикувати мене до стовпа ганьби. Із високоосвіченого вченого-гуманітарія може поглумитися чернь, ці молоді сільські та містечкові кентаври та кентавриці» [9, с. 7]. Між почуттями, світосприйманням героїв є подібність. По-перше, це зображення внутрішніх і зовнішніх суперечностей. Сава Чорнокрил констатує, що йому ця земля не подобається, але герой на ній

перебуває. Іншим прикладом є Василь Величко, який у внутрішньому діалозі із собою висловлює незадоволення тим, що має жити в натовпі, переїматися проблемами натовпу.

Зображення внутрішніх і зовнішніх суперечностей постає «тим двигуном», оберти якого розвиває авторська уява. Це те, що рухає сюжетом у пошуку розв'язки конфлікту. Цей конфлікт розгортається між особою і суспільством – це точка випробувань героїв автора. «Часто соціальний пресинг знищує духовні потуги людини, і вона обирає втечу, яка, до речі, представлена у доволі різноманітних формах – зовнішній (саморуйнація) та внутрішній (знищення власних моральних імперативів)», – зазначає Б. Пастух [7]. Відображені варіанти виходу із цієї ситуації є результатами пережитого героями.

Випробування персонажів цих романів відбувається по-різному, проте можемо знайти деяку подібність у зображених подіях:

– дії завжди відбуваються на «чужій землі»: «Хлопцеві одразу кидається у вічі різний до непристойності одяг перехожих, дивна відстороненість їхніх облич, між якими лише зрідка промайне живе лице. Ніхто не дивиться на нього, не бачить його, уприутул не помічає його, кожен проковзує мимо, деякі люди голосно сміються» [8, с. 47]. Така картина допомагає зрозуміти, що зробила ця земля (столиця) з людьми, наскільки чужою вона є для персонажа;

– герой перебуває у стані страху перед цією землею: «Столиця, мовляв, жорстока, вона випробує на опірність крові, мегаполіс тисне своєю масою на вчорашню сільську душу» [8, с. 44]; «Десь на третьому курсі, коли хлопець вже обтерся у місті, не лякаючись його антиселоцького повітря <...>» [9, с. 40]. Почуття страху в такій ситуації є природною реакцією на оточення, яке є далеким і чужим;

– ця земля змінює життя людини (своєрідна духовна трансформація, переродження): «Ви, певно, не з нашого села, забрели сюди випадково, а наші землі люблять корінних жителів – з діда-прадіда і прапрабабці» [9, с. 41]; «Така глушина, отруїв мене Київ, що теж не любить мене, тут не щастить із роботою, зрештою, скільки люду преться в це Ельдорадо-фантом» [8, с. 122]. Такий вплив чинить на людину Київ.

Подібну послідовність дій можемо знайти в ініціаційному міфіві, який належить до тих уявлень народу, які використовуються в час переходу від одного стану до іншого: від дитинства до юності, від юності до зрілості. Цей перехід

був означений випробуванням, яке проходили юнаки чи діти, коли досягнули потрібного ініціального віку. «Такою була ідея ініціального міфу, що своїм змістом мав спонукати до проходження важкого ініціального обряду» [2, с. 82], – зазначає В. Давидюк. Обов'язковою характеристикою цього обряду є посвячення, яке зводиться в кінцевому підсумку до парадоксальної схеми: надприродного досвіду смерті, воскресіння і другого народження [5]. Такого досвіду набираються персонажі. Наведена послідовність дій є основою для ініціального випробування.

Такі процеси переходу можна було б охарактеризувати міфологічними мотивами відлучення від рідної землі, переживання на чужій землі відчуття смерті. Ці мотиви наявні як в українській, так і у світовій літературі. «Утім, наразі не так про літературу, як про її осердя й одвічні джерела – себто про життя живих людей, які в нашому випадку – себто у випадку С. Процюка – виявляються радше *мертвими*, ніж живими. Хтось скаже – це проблема виключно самого письменника, міг би звернутися і до живих, залишивши всіх мертвих у трупарнях історії (курсив мій – В. М.)», – зазначає О. Соловей [10]. Герої автора виявляють ритуальне «змертвіння» у процесі переживання цього ініціального міфу. «Дії, описувані в ньому, відбуваються в умовах хисткої рівноваги на межі між життям і смертю. У цьому полягає його ритуальний зміст», – акцентує В. Давидюк [2, с. 110]. Такий стан помежів'я є характерним для цих романів.

Болгарський антрополог Мірча Еліаде диференціює такі види ініціацій: народження дитини, смерть, шлюб, статевий досвід. Зрозуміло, що найяскравішим прикладом переходу є посвячення після досягнення статевої зрілості, перехід від однієї вікової категорії в іншу (від дитинства чи юності до зрілості). Але до обрядів переходу можуть бути віднесені також і ті, що здійснюються під час народження, шлюбу, смерті. Можна сказати, що в кожному із цих випадків наявне посвячення, тому що проходить суттєва зміна онтологічного стану чи суспільного статусу [5]. Описані різновиди ініціацій, а також ініціації, які виявляються в авторському світі, несуть зміну одного соціального стану на інший, зображені повною мірою у психологічних романах С. Процюка.

У романі «Інфекція» наявні дві сюжетні лінії, одна з них – лінія з Остапом Кисільчуком, інша – із Савою Чорнокрилом. У цих лініях знаходимо вираження таких посвячень: *дії, пов'язані з дитиною* («<...> після того, як *охрестили*,

звісно, в автокефальній православній церкві його дочку <...> (курсив мій – В. М.)» [8, с. 23]; «<...> боляче стискається його серце, так, це *крик його дитини*, це початок нового відтинку його життя, освяченого віднині його батьківством (курсив мій – В. М.)» [8, с. 64]), *шлюбу* («Ритуальні рухи священника, шлюбні корони на головах молодят, во ім'я отця і сина, Савина права вилиця ледь посмикується, і не покину тебе до смерті, після цих слів Савиним тілом пробіг морозець, нарікаю вас мужем і жоною, що з'єднав Господь, хай люди не розлучать» [8, с. 42]), *статевого досвіду* («Іванка не подала вигляду, слухаючи свого *першого* чоловіка, якому офірувала *цноту* (курсив мій – В. М.)» [8, с. 35], «Впали на сіно, цілуємося, блаженство словами не передати <...> я дуже хвилювався, знав, як це робиться, лише за фільмами» [8, с. 115]), *смерті* («Відспівали «Вічна пам'ять», обличчям матері потекла перша і остання сльоза; ось кладовище; де це, Іванка не орієнтується в туманному часопросторі, обривки голосів і жестів, раб Божий <...>» [8, с. 29], «Маму знайшли сусіди мертвою в хаті, вже стояв запах – не можу говорити <...> – люди з наших організацій допомогли поховати, та й Сава віддав останні запаси <...>» [8, с. 117]). Такою постає ініціальна картина зображеного у творі.

Подібного звучання набуває і роман «Руйнування ляльки», який також має дві сюжетні лінії – перша із Василем Величком, а друга з Іваном Сороченком. Ці ініціації, які здійснюються в житті героїв твору, відображено у *смерті* («І тільки свіжа могила в кутку обшарпаного сільського кладовища знає про життєві вішалниці» [9, с. 40], «<...> твої батьки неживі і ночами лягають до окремих трун» [9, с. 59], «Мати пролежала кілька днів, сусіди майже випадково дізналися, натуралістичні подробиці обличчя, як і похоронний ритуал, на якому були присутні близько десятка людей» [9, с. 63]); *дії, пов'язані з дитиною* («<...> не розповідатиму суду про наступні колізії, лише висновок: народилася Наталочка» [9, с. 80], «<...> нове і вагоме увірвалося у моє життя. Наталочка так смішно складає ручки, так довірливо тягнеться до мене, моя маленька крапочка» [9, с. 83]) *шлюбу* («Одружилася з Іваном» [9, с. 62]) *статевим досвідом* («Кожного вечора ми виплітали декілька ниток із мого пояса *цнотливості*. Це нагадувало надскладну багатоденну операцію (курсив мій – В. М.)» [9, с. 70]). Таких ситуацій переходу зазнають герої цього роману.

Обряди ініціального характеру знаходимо у третьому психологічному романі, «Жертво-

принесення», у якому головний герой, Максим Іщенко, уже з перших сторінок благає про допомогу: «Захистіть мене, ангели й архангели, від цього страшного повільного переродження» [8, с. 230]. У художньому світі автора знаходимо кілька ініціацій: *смерті* («Немає Марії, канула в Лету» [8, с. 290]; «Немає вже твоєї стражденниці, хлопче, бери себе в руки <...>» [8, с. 205]); *дії, пов'язані з дитиною* («Про дочку її маленьку прочитаєш, вона так тягнулася ручками до білявої красивої мами» [8, с. 206]); *шлюб* («Я незабаром одружуюся, усе вирішено» [8, с. 300]); *статевого досвіду* («Від бажання інтиму тобі трусяться руки, мовби паралізованому скляним божком алкоголікові <...>» [8, с. 299]). Цілком зрозумілим є те, що герої під впливом цих переживань змінюються, оновлюються, у якомусь значенні цього слова перероджуються.

Найвагомішим у даному разі є сам процес переродження, переходу з одного стану в інший, який ми знаходимо дуже болісним. Це і тяжке життя і перетворення Максима Іщенка, яке не розкрито повною мірою в романі, хоча біль ініціації наявний. Зміни, які відбуваються з головними героями роману «Інфекція», коли від болю героєві лишається тільки «вити вовком» у коридорі гуртожитку, страждання молодого матері Анни в «Руйнуванні ляльки».

Утілення вищезрозглянутих ініціацій у будь-якому разі відбувається на чужій землі, яка «завжди ставиться вороже до пришельця, і на ній він змушений проявити усі свої якості в повну міру» [2, с. 80]. Ця земля, якщо розглядати її як «ініціаційний простір» для неофіта, людини, яка проходить випробування смерті, може бути схарактеризована як світ, який іще не зазнав впливу вищої сили. Цей простір є чимось завжди таким, що «відбувається між світами у своєрідній лімінальній зоні, яка з'єднує профанний світ із сакральним» [2, с. 79]. У руслі української міфологічної традиції таким з'єднанням є земля, яка розташована в невіддях, чагарниках, річках, морях. Такі місця вказують на світ мертвих, зв'язок із цим світом виражається в численних образах, які автор змальовує в цих творах, як-от: мойри, кентаври, сонце та місяць як елементи мотиву світла – тіні, птахи, херувими. Цей список є далеко не повним. Кожен із зазначених несе певне демонічне навантаження.

З перших сторінок «Інфекції» знаходимо своєрідне тлумачення образу землі: «Ця земля, як бермудський трикутник, ковтає енергію та віру, серця й радість, провокуючи лише застаріле, галюциногенне відео співучої, беззахисної дівчини»

[8, с. 21]; «і далі висів над Україною густий, як мармелад, туман непорозумінь, злоби та відчуження, і кусали один одного українці за литки, за руки, серце <...>» [8, с. 22]; «піднімалися із товщ землі української нечисть і наволоч. Юні паростки голодували на столичній бруківці» [8, с. 27]; «Остапа затягнули в підземні нутроці потворні русалки міських вулиць» [8, с. 48]. Оточення відповідне теж ініціаційному: скрізь чужинська мова, ошмаття облич, оцупки рук, обробки величі [8, с. 48], тобто таке, яке викликає страх. Уже в наступному романі знаходимо: «Адже навколо дика екзистенційна пустка, холодна пустеля зі згвалтованих сердець, страшне у варварській антиприродності пустилище з рук та ніг, голів та геніталій» [8, с. 175], і оточення: «Люди катували людей <...> люди відсилали людей у крематорії <...> найближчі створюють життя-тортурню для найближчих» [8, с. 228]. Розгляд оточення й ініціаційного простору вкотре доводить зазначену вище думку про архетип «ініціації» в авторському несвідомому.

Висновки і пропозиції. Психологія як метод психіатрії цілком добре зарекомендував себе в літературознавстві. Психологічний підхід у класичному розумінні розглядав автора твору як особистість із певними хворобливими відхиленнями. Художній твір письменника прирівнювався до сновидіння, а творець до сновидця, єдиною відмінністю між якими було існування свідомого елемента. Виділені К. Г. Юнгом архетипи, як в індивідуальній психіці, так і у психіці автора, пояснювали деякою мірою існування такого типу сновидінь, з їх цензурою й образотворенням. У літературознавчій науці наявне визначення архетипу як схеми-матриці письменника, яка повторюється незалежно від його волі, тобто несвідомо.

Виділена нами матриця «ініціації» у творах С. Процюка знаходить відповідне повторення, переходить з одного роману в інший. Тому можна вказати на архетип «ініціації» у художньому світі автора, його несвідомому, унаслідок чого наявний тісний зв'язок одного твору з іншим. Застосування цієї апріорної схеми-матриці дозволяє пояснити наявність постійно нещасливих персонажів і оточення, якого вони так бояться, опис страждань героїв, їхнє не до кінця зрозуміле сприйняття дійсності. Знаходження в кожному романі ініціації (шлюб, ритуали з дітьми, статевим життям, смертю) пояснює нервовість героїв, їхню роздвоєність, покинутість, відчай, незнання, що робити, як іти далі. Інакше вони не можуть поводитися, оскільки ініціаційна реальність не дає їм способу жити спокійно.

Тому страх неофіта супроводжує героя С. Процюка. Дане дослідження може бути продовжене, оскільки в літературознавстві виникає низка запитань: чи архетип «ініціації» один в авторському несвідомому, чи цим архетипом можна пояснити всі події, які відбу-

ваються в романному світі, чому автор використовує зображення зовнішнього світу через внутрішній світ персонажа, чи така апіорна схема-матриця є вираженням чогось більш стійкого в авторській психологічній настанові, багато інших.

Список літератури:

1. Freud S. A general introduction to psychoanalysis. New York : Garden City Publishing Co, 1943. 255 p.
2. Давидюк В. Первісна міфологія українського фольклору : монографія. Луцьк : Волинська книга, 2007. 324 с.
3. Зарубіжна філософія ХХ ст. / за ред. Г. Волинки. Київ : Довіра, 1993. 239 с.
4. Зборовська Н. Психоаналіз і літературознавство : посібник. Київ : Академвидав, 2003. 392 с.
5. Мірча Э. Священное и мирское. URL: <https://www.litmir.me/br/?b=93096&p=1> (дата звернення: 20.11.2020).
6. Мітосек З. Теорія літературних досліджень. Пер. з польськ. В. Гуменюка. Сімферополь : Таврія, 2005. 408 с.
7. Пастух Б. Алегорія порожньої краси. URL: http://knugoman.org.ua/reviews/alegoriya_porozhnoyi_krasi_bogdan_pastuh (дата звернення: 20.11.2020).
8. Процюк С. Інфекція. Жертвопринесення. Тотем. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. 562 с.
9. Процюк С. Руйнування ляльки. Київ : Ярославів вал, 2010. 280 с.
10. Соловей О. Безкінечна купіль печалі. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Solovei_Oleh/Orgazm_i_vidchai_Vypadok_Stepana_Protsiuka.pdf?PHPSESSID=64f0552d7efe2d101b0359d0a2ca0299 (дата звернення: 20.11.2020).

Melniichuk V. V. THE ARCHETYPE OF “INITIATION” IN PSYCHOLOGICAL S. PROTSYUK’S NOVELS

In the article it is analyzed the peculiarities of the creation of an artistic text and the unconscious components that work independently of the author’s will. The mechanism of creation of the art world involves the disclosure of unconscious movements of the author’s soul, conflicts, neuroses, complexes – all these factors are the driving force of the creativity. The selected fragments from the psychology of writers reveal a broader picture of the sequence and structuring of the text, the work of the author’s creative forces. The consideration of the process of writing work involves the analysis of unconscious and a priori schemes of the writer’s matrices – archetypes. In the literary science, the designation of the archetype coincides in content with the psychoanalytic and is understood as the content that finds its expression in each of the works of the same artist. In our case, these are the works of S. Protsyuk. The psychologism as one of the leading features of the writer’s work is achieved through the use of the so-called archetype of “initiation”. This a priori scheme-matrix is found in the every author’s novel. The archetype of “initiation” involves the use of the following elements: the image in the works of ritual actions, pain, fear of death, death, rebirth and rebirth into another person. All the heroes of the author’s novels undergo these changes. In the image of the art world, the predominant part is occupied by the original element: longing for the native land, the experience of fear, pain. However, the reborn S. Protsyuk’s hero eventually perceives this world differently. The consideration of the reborn person encourages the analysis of the initiation environment in which the characters are. The analysis of this space proves the assumption that the archetype of “initiation” really takes place here. The use of this archetype explains the psychologism of the novels (description of fear, pain, experiences), justifies the behavior of the characters, makes an understanding of the author’s works as something extraordinary and unique. Such an a priori scheme-matrix do understandable the writing style used by the writer, which reveals the hero and the world around him through the inner suffering and pain of the process of rebirth. The reception of the artist’s prose in this way will prepare us for a better understanding of it.

Key words: collective unconscious, archetype, Ego, fantasy, complex, neurosis, ritual, initiation.